

Вера Вратуша-Жуњић
Филозофски факултет
Београд

UDK: (1-652NATO):(497.1)+327.2:325.3
Прегледан научни рад
Примљен: 1. 08. 1999.

СУПРОТНА ТЕОРИЈСКА ТУМАЧЕЊА НАТО БОМБАРДОВАЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ У СВЕТЛУ КРИТИКЕ ИДЕОЛОГИЈЕ

Применом методе критике идеологије на анализу суиоритних теоријских тумачења НАТО бомбардовања Југославије, у раду је потврђен одлучујући утицај заинтересованог практично-политичког становишта теоретичара на све фазе процеса његовог или њеног теоријског објашњења испитиване друштвене појаве. Фокусирани су друштвено структурирани извори опречних теоријских образложења айологетиа бомбардовања као "хуманитарне интервенције" и критичара бомбардовања као "империјалистичке агресије". Демонстрирана је примена предложеног допуњеног критеријума за упоређивање епистемичке и практичне вредности опречних теоријских тумачења: утврђивање степена задовољавања материјалних и духовних интереса највећег броја људи који резултира из примене одговарајућег тумачења у резултирању њихових друштвених односа.

Кључне речи: НАТО бомбардовање, критика идеологије, крај историје, циклична криза акумулације калитала, борба за интерпретацију.

Увод

Амбиција научних истраживача друштва је да разумеју и објасне друштвено делање појединаца и група, укључујући оно властито. Осамостаљивање социологије из корпуса социјалне и политичке филозофије, није довело до успостављања општеприхваћене синтетичке теорије друштвеног структурисања и развоја. Опстала су различита теоријска тумачења истих друштвених феномена. У овом раду неће бити речи о међусобно комплементарним теоријским тумачењима, која се разликују по томе да ли њихови аутори у својем истраживању полазе од оног појединачног или колективног као основне јединице како друштвеног постојања тако и проучавања. Акцент ће бити на међусобно супротстављеним тумачењима у оквиру реалистичког заједничког схватања природе друштва. Аутори супротних тумачења подједнако претендују на научну истинитост властитих исказа, дискредитујући заговорнике алтернативне перспективе и истраживачке стратегије као идеологе. Оваква ситуација упозорава да се и у оквиру науке о друштву наставља идејна борба за признање универзалног важења властите интерпретације.

Међусобно супротстављена теоријска тумачења најчешће и настају поводом покушаја објашњења друштвених сукоба. Бомбардовање Југославије представља новији типичан пример таквог сукоба који је како у стручној тако и у лаичкој јавности протумачен на опречан начин.

Циљ је овог рада да одговори на следећа питања: 1) Може ли се упоредити епистемичка вредности опречних теоријских тумачења НАТО бомбардовања? и 2) Може ли се утврдити објективан критеријум за избор тумачења које је истовремено чињенички “истинитије” и практично-политички “боље”?

Критика идеологије - превазиђена или актуелна?

Теза о наступању епохе краја идеологије и о потреби напуштања “квизитеолошке” односно “метафизичке” методе критике идеологије у име позитивне науке и обустављања “класне борбе” у теорији, поново је постала популарна међу делом савремених теоретичара друштва. То се већ дешавало у изоморфним прошлим друштвеним ситуацијама радикалне, убрзане и насилне трансформације доминантних друштвених односа. Ови савремени теоретичари су распад СССР-а и расформирање блока источно- и централно-европских земаља под његовим утицајем, протумачили као дефинитиван тријумф капиталистичког слободног тржишта и репрезентативне демократије, укратко, као “крај историје”¹.

Аутор овог рада спада међу заговорнике супротне тезе да метода критике идеологије и даље представља незаобилазно теоријско средство борбе за хегемонију у сфери идеја. Оно ће бити актуално догод се цикличне економске кризе рецесије, као израз инхерентне противречности акумулације капитала - истовремено неограничене могућности повећавања продуктивности рада и друштвено-структурално ограничене могућности повећавања платежног способне потражње за новопроизведеним робама - “разрешавају” све разорнијим ратовима ради поновног стварања услове за профитабилно улагање капитала (Вратуша-Жуњић, 993а: 517-531).

Метод критике идеологије у основи универзално формулисаних теоријских исказа разоткрива партикуларно и заинтересовано становиште теоретичара и ширих друштвених група које структурише њихово видно поље и тиме битно одређује ток и резултате њиховог истраживања друштвених појава.

У друштву постоји ограничен број могућих становишта које могу заузети стручни и лаички тумачи друштвених појава. Ова становишта су обликована пре свега интересом одговарајућих тумача да: 1) задрже своје командне и контролне улоге у друштвеној подели рада, 2) релативно поправе свој друштвени положај у доминантно капиталистичким односима произ-

¹ Репрезентативан пример ове струје мишљења видети код Фукујама, 1990: 141 и даље.

водње у своју корист, или 3) из основа измене локално и глобално затечени начин репродукције живота у којем су сведени на економски израбљиване и политички потчињене извршиоце наређења владајућих друштвених група. Овако различити друштвени интереси са своје стране битно утичу на све фазе процеса тумачења, од избора онога што је у тумаченој појави битно, до предвиђања могућих тенденција њеног будућег развоја (Вратуша-Жуњић, 1995: 417-431).

Сујројина тумачења НАТО бомбардовања и дружни интереси

Примена наведене опште тезе на анализу супротних тумачења НАТО бомбардовања Југославије даје следеће резултате.

I. Велика група теоретичара тзв. главног тока (*mainstream*) у својем истраживању НАТО бомбардовања Југославије полази од реалистичке теоријске претпоставке да друштво представља више од збира појединаца који га чине. При томе такође полази и од идеалистичке и функционалистичке претпоставке да локално, национално, регионално и светско друштво интегришу пре свега заједничке вредности. Присвајајући назив “међународне заједнице” за припаднике земаља чланица НАТО, ови теоретичари тумаче бомбардовање Југославије као морални чин интервенције те заједнице у целини. Међународна заједница по њиховом тумачењу кажњава кршење елементарних људских права и зауставља “етничко чишћење” голоруких припадника етничке мањине и локалне демографске већине Албанаца у покрајини Републике Србије Косову и Метохији. Као криминалног прекршитеља универзалних вредности они идентификују владајући режим у Србији и Савезној Републици Југославији, персонификујући га у лику председника савезне државе. Окривљени режим они описују придевима са искључиво негативном конотацијом као што су ауторитаран, недемократски, националистички, агресиван, репресиван, тоталитаран, фашистички.

Део ових теоретичара у својем тумачењу иде и даље у волунтаристичком преузимању улоге светског тужиоца, судије и егзекутора, тиме што отворено призива и оправдава колективно кажњавање свих припадника већинске Српске нације. Читав народ они осуђују зато што је неколико пута бирао тако “зао” режим и председника или их је макар прећутно подржавао. За ове теоретичаре бомбардовање цивила на територији целокупне СР Југославије има функцију “денацификације” и преваспитавања читавог српског народа “заслепљеног” косовским митом жртве и тиме наводно културно-историјски предиспонираног на осветничку агресивност према припадницима других народа и вера, савезницима бивших окупатора. Више или мање отворено ови теоретичари позивају на акте државног тероризма против читавог народа.²

² Типичан пример оваквог приступа се може наћи у тексту Томаса Фридмана објављеног на годишњицу првог нацистичког бомбардовања Београда 6. Априла. Он поздравља

II. Друга, малобројнија група теоретичара, у својим истраживањима, такође, полази од реалистичке теоријске претпоставке да је друштво стварност *sui generis*. При томе они полазе и од историјско-материјалистичке претпоставке да главну интегративну снагу сваког друштва представља насилно наметање услова репродукције живота који погодују перпетуирању владајуће класе у улози поседника монопола контроле над тим условима. Монопол владајуће класе над условима репродукције укључује монопол на тумачење друштвеног садржаја вредности попут људских права, слободе и демократије.

НАТО бомбардовање за ову другу групу теоретичара представља насилно средство постизања империјалистичких циљева транс-национално организованих економских, политичких, војних и културних елита бивших колонијалних сила војно организованих у оквиру НАТО. Према овом тумачењу неоколонијалне елите настоје да екстериоризују проблеме опадајућих профитних стопа у центру капиталистичке светске привреде, путем наметања "структуралних реформи" својинских односа, "отварања" и "либерализације" друштва и тржишта у бившим социјалистичким земљама. Њихов циљ је остваривања што непосредније контроле над материјалним и људским изворима ових земаља.

Југославија је директно нападнута према тумачењу заговорника "империјалистичке" тезе зато што се није довољно послушно и брзо повиновала неолибералном диктату међународних финансијских институција попут Међународног монетарног фонда. Овај диктат подразумева укидање сваке социјалне, економске и одбрамбене функције државе у коју транснационални капитал намерава да продре. Други разлог агресије на Југославију ови теоретичари виде у геостратешки значајаном положају Југославије у региону који копненим и речним саобраћајем повезује Западни свет са енергетским изворима и рудним благом на Блиском истоку и у региону Каспијског мора, дуж јужне границе Русије у Азији. Помињу и трећи разлог да је варварско разарање Југославије требало да упути поруку свим народима да НАТО има моћ да наметне своје интересе безусловно, те да је боље да се одмах предају.³

то што је велика демократска Америка реаговала на "дешавање лоших ствари у неважном месту" као што је Косово употребом авијације НАТО и тиме избегла погибљу властитих војника. Одговарајући на примедбе о неспособности бомби да дискриминишу кога убијају, он тврди: "Ми смо у рату са српском нацијом и свако ко се шета (hanging around) по Београду треба да то схвати". Он препоручује интензивано бомбардовање као "лек" за српске "националистичке фантазије". Отворено позивајући на масовно убијање и терорисање или ратни злочин он закључује: "Дванаест дана хируршког бомбардовања никада не би преокренуло Србију. Хајде да видимо шта ће дванаест недеља мање него хируршког бомбардовања учинити. Дајте шансу рату." (Friedman, 1999a).

³Уп. типичне текстове Nick Beams-а о односу ИМФ шок терапије и реколонијације Балкана и Michel Colon (1999) о империјалистичком рату .

У основи ова два супротна теоријска објашњења НАТО бомбардовања Југославије могуће је препознати супротстављена становишта великих друштвених група.

Ia. У основи тумачења бомбардовања као “хуманитарне интервенције међународне заједнице” је становиште власника контролних пакета најкрупнијих мултинационалних компанија и њихових идејних представника. Они су заинтересовани за уклањање свих препрека “слободном кретању” капитала, рада и роба. Хегемонистичку улогу имају власници најкрупнијих транснационалних компанија са седиштем у САД, зато што је долар постао резервна светска валута. То омогућава привредној, политичкој и војној елити САД да пребаци своје дефиците, дугове и незапосленост на туђе привреде. Владајуће елите САД проповедају да процес “глобализације” треба да уклони све државне баријере када се ради о другим друштвима, инсистирајући при томе истовремено на неопходности заштите “националног интереса” САД.⁴

Свој интерес транснационални капитал спроводи у сарадњи са локалном компрадорском буржоазијом. Она је настала путем трансформације дела бивше колективно власничке класе у нове приватне непроизводне предузетнике шпекулантског типа. Они су заинтересовани само за личну провизију у распродаји природних и створених богатстава властите земље, коју најчешће шаљу изван ње у тзв. “пореске рајеве”. Своју компрадорску улогу заодевају у рухо залагања за космополитизам, модернизацију и демократизацију (Вратуша-Жуњић, 1993б: 53-68).

IIa. У основи тумачења НАТО бомбардовања као “империјалистичке агресије” је становиште тзв. националне буржоазије и њених идејних представника. Они су заинтересовани да обезбеде националну основу акумулације капитала. Стога се противе хегемонији транснационалног капитала САД не само на периферији светске капиталистичке привреде, у бившим колонијама и бившим земљама тзв. реалног социјализма, него и у земљама ЕУ и Јапану.

За сада је још увек јачи интерес националног капитала европских најразвијенијих земаља да постоји НАТО као војна песница невидљиве руке тржишта, која свима заједно треба да обезбеди сигурност инвестиција и наплату дуга ако затреба, него да се супротставе хегемонији САД која је несумњиво нанела штете привредама европских држава (пад вредности ЕУРО-а, док скачу вредности акција САД војно-индустријског комплекса; онемогућавање пловидбе Дунавом; загађивање воде, ваздуха и тла с продуженим дејством).

⁴ Најотворенији у формулисању овог интереса је већ поменути Фридман: “Невидљива рука тржишта никада неће функционисати без скривене песнице – Мек Доналди не могу да цветају без Мек Донел Дагласа, дизајнера Ф-15... А скривена песница која чува свет сигурним за технологију Силиконске долине зове се Армија САД, авијација, морнарица и маринци” (Frideman, 1996: 40 и даље).

Националне буржоазије у земљама изван ЕУ и Европе имају још јачи мотив да се супротставе хегемонији САД. Један од главних идеолога САД администрације, Збигњев Бжежински, не крије планове САД о остваривању доминације над “Еуро-Азијом” у наредном веку, путем комадања и спречавања уједињавања крупних земаља као што су Русија, Кина и Индија (Brzezinski, 1997).

Национална буржоазија у друштвима угроженим империјалним плановима САД и НАТО-а настоји да мобилише подршку најширих слојева становништва за одбрану “домовине”. Она артикулише властити интерес за одбрану националног тржишта у изразима одбране и ревитализације традиционалне националне културне и политичке баштине.

Критеријум за ујоређивања емпиремичке и практичне вредности супротних теоријских тумачења

Познат критеријум за утврђивање истинитости теоријских исказа јесте упоређивање њиховог садржаја са емпиријским чињеницама.

16. Теза о НАТО бомбардовању као “хуманитарној интервенцији” која настоји да спаси животе путем убијања изазива скепсу већ на нивоу семантичке анализе. Таква теза поготово не може да издржи емпиријску проверу. Чињеница да је масовна појава избеглица настала тек након почетка бомбардовања, сведочи да бомбардовање није спречило него изазвало “хуманитарну катастрофу”. Док је током годину дана пре бомбардовања у терористичким актима ОВК и реакцијама органа безбедности изгубило живот испод две хиљаде наоружаних и ненаоружаних становника Косово и Метохије свих националности, током 78 дана НАТО бомбардовања страдало је готово исто толико само цивилних жртава.

Ближе упознавање са стварним чињеницама о етнички обојеним друштвеним сукобима на Косову и Метохији, показује да се теза о бомбардовању као средству спречавању “етничког чишћења” Албанаца од стране режима у Југославији и Србији и Срба као народа, заснива на централизовано вођеној медијској кампањи демонизовања, прикривања и извртања истине. Као и у Босни и Херцеговини 1995, повод за спровођење месецима унапред планираног НАТО бомбардовања било је оптуживање Срба за масакр који нису починили. Овога пута је Вилиам Вокер, својевремено злогласни амбасадор САД у Ел Салвадору одакле је учествовао у наоружавању “контраша” у Никарагви, поново злоупотребио дипломатску функцију посматрача ОЕССЕ. У сарадњи са ОВК је на једно место сакупио тела у борби убијених терориста, тврдећи да се у селу Рачак догодио масакр албанских цивила. Домаћи и страни судски патолози установили су да су смртносне ране нанете ватреним оружјем из даљине, и да је на длановима убијених било остатака барута. Бројни документи показују да су државни органи НАТО земаља врло добро знали да ни државна власт ни српски народ нису

прогонили Албанце због њихове етничке или верске припадности. Тако је Давид Биндер још 1982. писао о егзодусу Срба са Косова и Метохије под притиском албанских сецесиониста и резимирао њихов програм: “прво да се успостави оно што они зову етнички чиста албанска Република а затим уједињавање с Албанијом у циљу стварања велике Албаније (Биндер, 1982). Седамнаест година касније, обавештајни извештај Министарства спољних послова СР Немачке од 12 јануара 1999. послат управном Суду у Триру (Az: 514-516.80/32 426) закључује да се “чак и на самом Косову не може верификовати постојање изричитог политичког прогона повезаног са припадношћу албанској етничкој групи као таквој. Јавни живот у градовима као што су Приштина, Урошевац, Ѓилане, итд, у читавом периоду сукоба, настављао се на релативно нормалној основи. Акције снага сигурности нису биле усмерене против Албанаца на Косову као према етнички дефинисаној групи, него против војног противника и његових стварних или приписаних подржаваоца”. На основу оваквих извештаја немачки судови су доносили одлуке попут Вишег управног суда у Минстеру 11. марта 1999, ни две недеље пре почетка бомбардовања (Az: 13A 3894/94.A): “Етнички Албанци на Косову нису били нити су сада изложени ни регионалном ни сведржавном прогону у СР Југославији” (<http://www.jungewelt.de/1999/04-24/011.shtml>).

Фабриковану слику Срба као злочиначки агресивног и нетолерантног народа, демантује и податак да десетине хиљада Албанаца без ометања живе у Београду и у другим градовима Србије, као и да су многи припадници ове етничке мањине побегли у те градове не само након почетка НАТО бомбардовања, него и након завођења терористичке страховладе ОВК на Косову и Метохији уз прећутну сагласност КФОР-а. Извори ове прећутне сагласности супротне резолуцији УН 1244 која предвиђа разоружавање ОВК, постају јаснији када се узму у обзир бројне индиције да тајне службе Немачке и САД наоружавају, обучавају и помажу инфилтрирање из Албаније на Косово и Метохију припадника сепаратистичке, терористичке и с нарко мафијом повезане ОВК, од њеног оснивања до данас. Након доласка јединица КФОР-а с великим учешћем НАТО трупа, ОВК дневно убија у просеку седам не-албанских цивила, а киднапује, силује, пребија, протерује из кућа и са посла, још већи број цивила. Међу њима има и Албанаца који се не слажу са страховладом ОВК и пљачкашких банди Албанаца које упадају на Косово и Метохију из Албаније и Македоније, јер КФОР не спроводи никакву граничну контролу.

Пошто заговорници тезе о “хуманитарној интервенцији” не могу да порекну да НАТО бомбардовање суверене земље која никога није напала мимо одлука Савета Безбедности представља кршење свих важећих норми међународног права, повеље Уједињених Нација, утемељивачког акта самог НАТО-а и устава земаља чланица као што су САД и Немачка, они започињу рад на мењању међународних правних прописа. Циљ им је институционализација права на ограничавање суверенитета националних држава и

њихову окупацију. Настојећи да избегну одговорност за почињене ратне злочине, представници САД и још неких држава су се у Риму 1998 успротивили успостављању универзалног међународног суда.

Пб. Супротна теза о империјалистичким мотивима НАТО бомбардовања Југославије без већих тешкоћа пролази тест упоређивања са стварним чињеницама. Њој у прилог између осталог говори податак да КФОР и цивилна управа припремају извоз електричне струје косметских електрана и спроводе отпуштање запослених Срба из Трепче и других предузећа као да су већ њихови власници. Да се ради о ширем плану реколонијације Балкана и даље према Истоку, говори и чињеница да румунски, бугарски, македонски па и руски народ, који су претрпели и даље трпе велике директне и индиректне штете због економске блокаде и бомбардовања Југославије, нису добили и по свему судећи неће ни добити адекватну надокнаду за послушност њихових управљачких елита према захтевима ММФ-а и НАТО-а. Директне инвестиције и преференцијални трговински третман власници транснационалног капитала су концентрисали у три бивше европске социјалистичке земље. Њих су одабрали да представљају нову источну границу Западне Европе и узорни модел успешне “транзиције”. Проблем с овим моделом је у томе што народи других земаља без директних инвестиција и преференцијалног третмана не могу да га следе и да то хоће.

За упоређивање спознајне вредности разних теоријских исказа уопште, као и за практично одређивање између конкурентских теоријских објашњења НАТО бомбардовања конкретно, у овом раду предлагем допуњену варијанту претходног критеријума. То је рационалном анализом дедуковани и емпиријски проверени степен задовољавања материјалних и духовних интереса највећег броја људи који резултира из примене одговарајућег тумачења у регулисању њихових друштвених односа. Такав критеријум почива на вредној претпоставци да је практично “боље” оно тумачење чија имплементација доприноси стварном побољшавању квалитета живота највећег броја људи.

Демонстрираћу употребу овог критеријума на примеру анализе теоријски очекиваних и стварних последица примене опречних тумачења НАТО бомбардовања на благостање различитих група људи.

Ис. Спровођење бомбардерске “хуманитерне интервенције” већ је донело директне користи само власницима али и запосленима у војно-индустријском комплексу. Могу се очекивати неке индиректне користи за све грађане агресорских земаља организованих у НАТО преко екстра-профита обезбедених изабљивањем неоконизованог југоистока и истока Европе.

Унутрашња међусобна конкуренција и специфични интереси између различитих фракција транснационалног капитала, до сада нису угрозили њихову сарадњу у остваривању заједничког интереса - очувања монопола на технички високо опремљене и боље плаћене функције у међународној подели рада.

Корист од имплементације "империјалистичког" тумачења је застрашујуће неједнако расподељена. Монопол транснационалног капитала омогућава хипер-концентрацију богатства у свету: само 585 доларских трилионера, власника контролних акција најкрупнијих транснационалних компанија САД, Европске Уније и Јапана, располаже већим годишњим приходом него 2,6 милијарди људи или 45% светског становништва. Овако диспропорционално учешће у расподелу светског богатства репродукује услове за избијање масовних друштвених криза и оружаних сукоба, који могу довести у питање опстанак човечанства.

Поткупљивање дела виших слојева радног становништва у индустријски најразвијенијим земљама мрвицама неоколонијалних профита, у значајној мери објашњава потискивање унутрашњих друштвених сукоба и наклоњеност широких слојева народа растућој расистичкој пропаганди масовних медија поводом "опасности" која наводно прети од људи друге боје коже или вероисповести.

Међутим, такође се може показати да оксиморонско залагање за "спасавање живота кроз бомбардовање" штети не само већини локалних становника који су непосредне жртве бомбардовања без обзира на етничку припадност, него и радним слојевима империјалистичких земаља. У њима се, наиме, јавна средства прикупљена опорезивањем свих грађана, преусмеравају из социјалних служби у војно-индустријски комплекс "трговаца смрћу".

Пс. Примена "империјалистичког" тумачења и спровођење "антиимперијалистичке револуције" под руководством националне буржоазије на основу досадашњег историјског искуства је у првој фази битно поправљала услове и стандард живота велике већине становништва у земљама у којима се десила, посебно у области школовања, здравства, права из радног односа. Под утицајем спољне интервенције оштећеног мултинационалног капитала и унутрашњих дегенеративних тенденција, међутим, значајан део управљачке елите у тим земљама временом постаје интерни друштвени носилац израбљивања, потчињавања и корупције. Припадници ове друштвене групације постају склони да општи национални интерес народа за који се вербално залажу, у стварности подреде згртању великог богатства преко ноћи. То постижу кроз процес нелегалне приватизације државне и друштвене имовине и "пословање" у сфери сиве и црне економије у ванредним условима блокаде и рата.

Разједињеност израбљиваних и потчињених друштвених групација непосредних произвођача по квалификационој, политичкој, професионалној и другим димензијама, смањује њихову способност за колективну акцију поправљања властитог положаја или његовог радикалног мењања. На први поглед би се могло помислити да је овим друштвеним групацијама свеједно да ли је на власти транснационални капитал уз посредовање локалне компрадорске буржоазије или национална буржоазија. Ближе разматрање показује да ово није сасвим свеједно.

Id. Пре свега треба имати у виду да локална компрадорска буржоазија само спроводи процес одузимања домаћег тржишта од домаће индустрије у интересу транснационалног капитала. Власници транснационалног капитала представљају локално одсутну али стварну владајућу класу локалних друштава у које продире. Она из даљине центара светске капиталистичке привреде, уз паразитску сарадњу локалне компрадорске буржоазије, за врло мале суме откупљује локалне индустријске капацитете. То често чини само зато да би их затворила. Тиме врши де-индустријализацију и заоштрава проблем незапослености у локалној привреди. Њу “отвара” за увоз робе из властитих прерађивачких капацитета које све чешће измешта у регионе где су најнижи трошкови производње (још ниже наднице и још јефтинеје сировине, готово никакви трошкови за заштиту околине и сл.)

Ид. Национална буржоазија по дефиницији црпи свој профит пре свега на националном тржишту из инвестиција у локалну привреду а тиме и у радна места за локално становништво. У условима продужене економске блокаде земље и политичких притисака на њу, њој је отежано изношење профита на приватне рачуне у страним банкама. Ограничавајући припадљности својих политичких представника, коригујући регресивни систем опорезивања, одржавајући макар минималан ниво социјалних давања и претварајући део претходно нелегално присвојеног друштвеног богатства у донације за обнову и изградњу инфраструктуре, национална буржоазија како тако поново покреће замајац економске производње. Помоћ тражи од потенцијално савезничких групација у земљама које су такође угрожене империјалистичком експанзијом транснационалног капитала и хегемонијом САД.

Ie. Идејни представници компрадорских буржоазија замерају идејним представницима националне буржоазија да је стратегија ослањања на властите снаге преспора и реакционарно антимодернизацијска. Израчунали су да би требало тридесет година за обнову земље њеним темпом и критикују наглашену улогу елемената натуралне привреде и улоге државе у регулисању привредних токова.

Пе. Идејни представници националних буржоазија узвраћају да таква економска политика у наметнутим условима представља једину шансу убедљиве већине угроженог становништва да уопште опстане, пружајући отпор окупацији, колонизацији и истребљењу. Легалан и легитиман захтев за репарацију штете претрпљене од колонијалних и неоколонијалних агресора, као и успостављање платне и царинске уније друштава периферије и полу-периферије светског капиталистичког система комплементарних привреда, представљају могућу алтернативу империјалистичкој стратегији земаља центра. Колективно ослањање на властите снаге би омогућило избегавање још дубљег западања у дужничко ропство периферних региона светске капиталистичке привреде по основу узимања кредита од транснационалних финансијских институција. Њихове трезоре попуњавају између осталог непро-

изводне компрадорске буржоазије, путем извоза својих провизија за посредничке услуге транснационалном капиталу.

Национална буржоазија може да представља мање зло за потчињене и израбљиване групације и у том смислу што њу могу у својој земљи да развласте и преузму контролу над домаћим условима репродукције, уколико успеју да се самоорганизују и превазиђу унутрашње поделе. То није случај с одсутном владајућом класом транснационалног капитала која се не либи да инкасира свој профит радиоактивним и касетним бомбама с недостижне висине.

Закључак

На основу резултата досадашње анализе можемо закључити да постојање различитих теоријских перспектива у друштвеним наукама не треба тумачити као израз њихове незрелости, која ће бити исправљена упорним радом на изградњи синтетичке парадигме. Позив заговорника успостављања вредносно неутралне позитивне науке на прекидање класне борбе за интерпретацију у теорији, не може да утиче на прекидање класне борбе која се с већом или мањом видљивошћу и жестином перманентно води у свакодневном животу за очување, реформу или укидање доминантних капиталистичких односа репродукције.

Непосредни произвођачи идеја и теоретичари друштва такође подлежу правилности да на сазнајну и практичну вредност њихових тумачења друштвених појава утиче "предиспозиција" да систематски одабиру једне и превиђају друге чињенице. Ова предиспозиција је и у њиховом случају условљена њиховим положајем у друштвеној подели рада. Они се разликују од припадника других друштвених категорија утолико што им професија омогућава и подстиче их да саморефлексивно преиспитују са којег становишта ће приступити тумачењу истраживане појаве. Мада немају моћ да одлучују о кључним питањима репродукције нити располажу крупном приватном својином као крупна буржоазија, захваљујући вршењу посредничких, надзорних и контролних функција у друштвеној подели рада, имају далеко већи маневарски простор од пуких извршилаца да одлуче којој друштвеној групи ће ставити на располагање или продати своје стручно знање теоријског артикулисања и правдања посебних друштвених интереса као општих.

Теоретичари и истраживачи друштва се у нешто већем броју опирају импулсу да се као "интелектуалне проститутке"⁵ продају ономе ко највише

⁵ John Swinton, бивши главни уредник *New York Times*-а колегама новинарима је дао назив "интелектуалне проститутке". Он би се с малим прилагођавањима могао применити на истраживаче у области друштвених наука. За време здравце коју је одржао 1953. у *New York Press Club*-у изјавио је и следеће: "Посао новинара је да униште истину; да директно лажу; да изврћу; да оцрњују; да пузе око ногу богаташа, и да продају своју земљу и расу за свакодневни хлеб. Ви то знате и ја то знам, и каква је то глупост наздрављати независној штампи? Ми

нуди, опредељујући се за склапање савеза са изабљиваним и подчињеним друштвеним групама, најчешће у тренуцима манифестне кризе владајућег система односа као што су кризе рецесије и масовни штрајкови. Тада су и сами често без посла и без могућности да живе од продаје интелектуалних услуга тренутно владајућој класи. И у тим условима "критика идеологије" представља драгоцено средство преиспитивања вербалних изјава радикализованог дела ситно буржоаских теоретичара да су стали на универзално становиште класе грађанског друштва која истовремено није класа тог друштва и која себе може ослободити једино ослобађајући читаво друштво од класне поделе рада. Критика идеологије представља идејну брану монополисању права на интерпретацију вредности као што су "људска права", "слобода" и "демократија" од стране прошлих, садашњих и будућих прекршитеља закона, поробљивача и диктатора свих провенијенција, догод се одвија крвава дијалектика класне (пред?)историје човечанства.

ЛИТЕРАТУРА:

- Beams, N. (1999): "IMF 'shock therapy' and the recolonisation of the Balkans", <http://www.wsws.org>, 17 April.
- Binder, D. (1982): "Exodus of Serbians Stirrs Province in Yugoslavia", *The New York Times*, July 12.
- Brzezinski, Z. (1997): *The Grand Chessboard - American Primacy and its Geostrategic Importance*, New York, Basic Books.
- Colon, M. (1999): "A New War for Loot", *Dialogue*, No.27-28.
- Friedman, T. (1999a): "More Sticks," *The New York Times*, April 6.
- (1999b): "What the World Needs Now", *The New York Times*, March 28.
- Fukuyama, F. (1990): "Крај историје", *Treći Program*, no. 84.
- Vratuša-Žunjić, V. (1993a): "Rat i razvoj", *Sociologija*, no. 4.
- (1993b): "Protagonisti svojinske transformacije u društvenim sistemima istočne, centralne i jugoistočne Evrope s posebnim osvrtom na slučaj Jugoslavije", *Sociologija*, no. 1.
- (1995): "O smeni dominantne paradigme u društvenim naukama", *Sociološki prehled*, no. 3.

смо средства и вазали богатих људи иза сцене. Ми смо скакутаве лутке, они повлаче узице а ми плешемо. Наши таленти, наше могућности и наши животи су сви власништво других људи. Ми смо интелектуалне проститутке."

Vera Vratuša-Žunjić
Faculty of Philosophy
Beograd

Summary

**OPPOSITE THEORETICAL INTERPRETATIONS OF NATO
BOMBARDMENT OF YUGOSLAVIA IN THE LIGHT OF
THE CRITIQUE OF IDEOLOGY**

Through the application of the method of the critique of ideology to the analysis of the opposite theoretical interpretations of NATO bombardment of Yugoslavia, in the paper is corroborated decisive influence of the interested practico-political standpoint of the theoretician on all phases of his or hers theoretical explanation of the examined social phenomenon. Socially structured sources of opposite theoretical explanations of apologists of bombardment as “humanitarian intervention” and critics of bombardment as “imperialist aggression” are focused. The application of the proposed elaborated criterion for the comparison of the epistemic and practical value of contrary theoretical interpretations is demonstrated: verification of the degree of material and spiritual interests’ satisfaction of the greatest number of people that results from the implementation of the respective interpretation in the regulation of their social relations.

Key words: NATO bombardment, critique of ideology, end of history, cyclical crisis of capital accumulation, fight for interpretation